

RANSKASSA PÄIHTEITÄ TORJUTAAN YHDESSÄ JA YHTEISESTI

Lähes pari vuosisataa Ranskaa on hallittu Pariisista niin maantieteellisesti, poliittisesti kuin hallinnollisesti. Vasta presidentti Mitterrand katkaisi perinteet hajauttamalla hallinnon vuonna 1982. Tällöin valtaosa sosiaali- ja terveysalan palveluista siirtyi aluehallinnon päätösvalan piiriin. Palvelujen tuottamisesta vastaavat departementit (46) ja departementtien muodostamat alueet (22) prefekteineen ja neuvostoineen. Kunnan vastuulla on lähinnä infrastruktuuri, rakennusten ja teiden ylläpito ja korjaus. Ranskassa on kaikkiaan 36 000 kuntaa, koska kunnalla tarkoitetaan yhtä hyvin muutaman sadan asukkaan taajamaa kuin miljoonakaupunkeja Pariisia tai Lyonia.

SOSIAALIPOLITIIKAN PAINOTUKSET

Sosiaalipolitiikassa korostuvat perheiden ja lasten ja nuorten hyvinvointi sekä nuorisorikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisy. Syrjäytymisen vastakohtaksi on syntynyt vaikeasti kääntyvä käsite l'insertion, jolla tarkoitetaan lähinnä sosiaalisten valmiuksien ylläpitoa ja vahvistamista. Ranskassa säädettiin 1980-luvulla erityinen syrjäytymistä ehkäisevä laki (loi contre d'exclusion). Ikäpyramidi on Ranskassa sama kuin muissakin

EU-maissa. Kansalaisten ikäntyminen, jota täällä kauniisti nimitetään kolmanneksi ikäkaudeksi (le troisième âge), ja toisaalta nuorten ikäluokkien myöhäinen perheen perustaminen vaikuttavat harjoitettavan sosiaalipolitiikan sisältöihin ja priorisointiin. Maksukykyisestä väestöstä alkaa olla pulaa samaan aikaan, kun tarvittaisiin yhä enemmän sosiaalipalveluita ikääntyvälle väestönosalle. Ehkäisevä työ joutuu täälläkin hakemaan oikeutuksensa "seinän ja tapetin" välistä.

Sosiaalipolitiikan painotukset ymmärtää parhaiten ranskalaisen kaupunkipolitiikan kautta. Kun kaikkiin suurimpiin kaupunkeihin 1960-luvulla rakennettiin laajat vuokra-asuntoalueet (H.L.M), oli muuttoliikkeen ongelmia sinänsä autettu, mutta samalla synnytetty sosiaalisia ongelmia kasaavia pesäkkeitä ympäri maata. Mitterrand nosti ne vaalikampanjassaan julkisuuteen, ja syntyi armoton polemiikki. 1980-luvulla investoitiin suuria summia alueiden peruskorjaukseen ja viihtyisyyteen. Projektin tärveli lama, joka jätti ensimmäisenä näiden alueiden asukkaat ilman työtä. Polttopullot lentelivät, autoja paloi, kadut täyttyivät vihaista kansalaisista. Hallituksen ainoa keino oli enää rikollisuuden torjuminen ehkäisevän nuorisotyön

avulla. Ranskan kaupungeissa on viety läpi melkoinen määrä erilaisia valtiojohtoisia lähiöprojekteja.

PÄIHDETYÖ VALTION HANSKASSA

Päihdetyö jäi vuoden 1982 jälkeenkin suoraan valtion alaisuuteen, mm. päihdeongelmaisten hoito maksetaan suoraan valtion varoista. Kaikille päih-teille, sekä laillisille (alkoholi, tupakka, lääkkeiden väärinkäyttö) että laittomille (huumausaineet), on nyt yhteinen ehkäisystrategia. Lähtökohtana on ihminen, eivät yksittäinen aine ja siihen kohdistuva kysyntä ja tarjonta. Vaikka koko päihdetyön kokonaisuutta ranskan kielessä kuvaa käsite la toxicomanie, tehdään paikallisella tasolla usein vieläkin joko "alkoholismista vastaista työtä" tai "huumeiden torjuntaa". Aluehallinnon eri sektorit tulkitsevat yhteistä ehkäisystrategiaa omalla tavallaan. Vahvimmin valtakunnallista ajattelua toteuttavat nuoris- ja liikuntaministeriö sekä opetusministeriö, jotka molemmat panostavat paikallisella tasolla yhteistyöhön parantamalla nuorten elinympäristöä tai tukemalla harrastustoimintaa.

Kulttuuriministeriöllä on tällä monipuolinen ehkäisevän työn rooli: vuorovaikutus rikas-

tuttaa ehkäisevää työtä kulttuurityön keinoilla ja päinvastoin. Mukana ovat niin teatteri, liikkuva kuva eri muodoissaan, tanssi, kuvataiteet ja kirjoittaminen. Etelä-Ranskassa toimii artoteekki (l'artothèque), jossa päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät voivat avata lukituneita ilmaisukanaviaan kirja- ja kuvataiteen keinoin ammattiohjaajien johdolla.

Sosiaali- ja terveyshallinnon päätehtävä aluetason ehkäisvässä työssä on riskien ja haittojen vähentäminen, ei primaari-ehkäisy. Vaikka ehkäisevän työn päävastuu on julkisella sektorilla, täydentävät vapaaehtoisjärjestöt ehkäisevän työn kirjoa. Niiden on helpompi toimia yli sektorirajojen. Hyvä esimerkki on aidsin erikoistunut järjestö A.I.D.E.S, jolle on delegoitu sekä tiedotus- ja ehkäisytyötä että riskien vähentämiseen tähtävää palvelua. Lisäksi se on asiakkaidensa oikeuksia puolustava etujärjestö. Työpaikkojen alkoholiongelmia torjuu koko maahan ulottuva, työpaikkojen itsensä ylläpitämä vapaaehtoisjärjestö yhdessä työterveyshuollon ja työsuojelun kanssa.

PÄÄMINISTERI
PATISTAA YHTEISTYÖHÖN

Valtakunnan tasolla päihdepolitiikasta vastaa eri ministeriöiden välinen komitea. Siinä maatalousministeriö on vain yhtenä kahdestakymmenestä. Näin meillä pitkään hellitty toteamus, että "EU:ssa alkoholi on pelkkää maatalouspolitiikkaa", ei ainaakaan yhden johtavan EU- ja tuottajamaan kansallisesta näkökulmasta pidä paikkaansa. Syyskuussa 1999 pääministeri Lionel Jospin lähetti suuntaa

näyttävän käskykirjeen aluehallinnon yksiköille poliisista ja oikeushallinnosta aina maatalous- ja puolustushallintoon saakka. Sen pääsisältönä oli huoli päihdehaittojen, niin laillisten kuin laittomien, lisääntymisestä ja ilmeisen riittämättömästä yhteistyöstä aluehallinnon tasolla. Kirje korosti, että "kaikkien aluehallinnon yksiköiden on yhdessä osallistuttava päihteiden vastaiseen taisteluun". Ranskassa sananmukaisesti taistellaan (la Lutte contre...) eri asioita (päihde, väkivalta, rikollisuus) vastaan, sillä viralliset dokumentit on usein otsikoitu alkaamaan juuri näin.

Päihiteiksi täällä määritetään sekä lailliset että laittomat onohitamatta myöskään lääkkeitä. Tässä suhteessa kehitys kulkee eri suuntaan kuin Suomessa; meillä on alkoholiohjelma ja sen toimeenpano-ohjelma, tupakkaohjelma, huumausainestrategia ja sen toimeenpano-ohjelma, valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta jne. Vaikka ohjelmiin on meilläkin erikseen kirjattu yhteistyövelvoitteet ja koko päihdekirjon huomioon ottaminen, kovin irrallaan ne kuitenkin ovat toisistaan. Ovatko ne omiaan nostattamaan erilaisia intohimoja? Houkuttavatko ne eri toimijat vartioimaan vain omaa reviiriään, esimerkiksi poliisin laatimaan oman huume-strategiansa? Koskahan meillä pääministeri Lipponen jyrähtää yhteistyön puutteesta ja eduskunta patistaa yhteistyöhön erillismäärärahojen sijasta?

Pääministeri Jospinin kirjeen perusteluissa ilmaistiin huoli nuorten juomatapojen muuttamisesta. Lukuisten tutkimusten (mm. ESPAD) viesti on, että yhä suurempi osa nuorista juo, juo-

minen on humalahakuista ja oluen ohella juodaan myös väkeviä. On syntynyt jopa uusia käsitteitä, alcool drogée (päihtymysjuominen) ja alcool à table (juominen ruokailun yhteydessä). Viiniin ei ranskalaisnuori taskurahojaan tuhlaa. Tutkijat puhuvat nuorten juomatapojen "skandinavisoitumisesta". Kesylystä meno suomalaisesta näytti, kaduilla tai busseissa ei tungeksinut juopottelevia nuoria. Valtakunnallisen alkoholikampanjan tietoisikut huomauttavat hienovaraisesti, miten helposti nuori kokemattomuuttaan voi mokaata itsensä firman juhliissa tai tyttöystävän seurassa. Heijastiko kampanja arkitodellisuutta vai valistajien mielikuvitusta, on vaikea arvioida.

Lokakuun 1999 alussa pääministerin asettama komitea ehdotti tupakkatuotteiden myyntikieltoa alle 16-vuotiaille sekä hintojen korottamista seuraavien neljän vuoden aikana vähintään kahdellakymmenellä prosentilla. Tupakointiaan aloittava nuori on kohta aika ahtaalla. Aikuisiin eivät tupakka-eivätkä mitkään muutkaan kiellot tunnu ihmeemmin tehoavan. Ravintolan ainoankin tupakoitsijan löydät varmimmin "savuton tila" -kyllin alta, eikä ruokaillessa kysyt, "voinko polttaa". Koirat on tapana kiinnittää uimarannalla kylttiin "ei koiria rannalle", vaarallisista kaiteista tai portaista varoittavat taulut taas kuitataan huitailla.

KOULUN ROOLI
EHKÄISEVÄSSÄ TYÖSSÄ

Koulu määrittää yksiselitteisesti perustehtäväkseen opettamisen ja oppimisen, terveys- tai elä-

mäntäitölajeille ei juuri jää tilaa. Kouluilla on jonkin verran liikkumavaraa päättää, miten koulutyö järjestetään ja eri aineiden opetus organisoidaan. Alueetkin vaihtelevat: Etelä-Ranskan koulujärjestelmä tuntui kovin suljetulta, Toursin koulut taas olivat terveyden edistämisessä monella tavalla mukana järjestämällä esimerkiksi teematapahtumia. Koululaisille opetetaan pienestä pitäen myös makujen tunnistamista. Kouluun ei Ranskassa pääse valistamaan kuka tahansa hyvää tarkoittava kansalainen: ammattitaitoa korostetaan. Meillä entiset alkoholistit ja narkomaanit kiertävät luokissa valistamassa. Ranskalaiselle kouluviranomaiselle entisten narkomaanien ja alkoholistien pääsy kouluun tunninpitoon oli perin vieras ajatus. Julkinen sektori työstää kouluille jatkuvasti mm. ehkäisevää työtä tukevaa aineistoa. Vaikuttava oli väkivaltaan, koulukiusaamiseen ja päihteiden käyttöön tehty varhaisen puuttumisen aineisto, jossa selkeästi lueltiin, missä tilanteessa tulee puuttua, millä tavalla ja mihin se lainsäädännöllisesti mahdollisesti perustuu tai miten siihen saa lainsäädännöstä tukea.

EI RATTIJUOPOILLE,
 KYLLÄ ALKOHOLITTOMILLE KAHVILOILLE

Ranskalaisen pyhä lehmä on auto. Autoiluun ei puututa ilman vastareaktioita. Tästä huolimatta liikenneturvallisudessa kiinnitetään meikäläiseen tapaan huomio rattijuopumukseen. Siitä kertovat poliisin puhalluttamistilastot, operaatio ”punanenät” ja promillerajan laskeminen EU:n suosittamaan

0,5:een. Jos uusi liikenneturvallisuuspolitiikka kismittää autoilijoita, kismittää useita vuosia voimassa ollut tiukka mainoslaki (loi Evin) edelleen alkoholiteollisuutta. Kun laki aikanaan säädettiin, siinä kiellettiin mm. kaikki välitön myynninedistäminen ja tunteisiin vetoava mainonta. Teollisuus totesikin: ”Emme voi enää edes kertoa, että viinaa voi juoda!”

Ranskalaiset eivät halua juoda alkoholia hampurilaisten tai viinereidensä kanssa. Suositaan ovat päinvastoin nostaneet ns. B-lisenssoidut kahvilaketjut, jotka tarjoavat vain alkoholittomia juomia. Niille on kysyntää sekä perhepaikkoina että paikoina, joissa voi erottua viiniään litkivästä rahvaasta. Ruokajuomana on lounaalla useimmiten kivennäisvesi. Viinien kulutus on kahdessakymmenessä vuodessa puoliintunut ja siirtynyt laatuviineihin. Majoittavan perheeni isäntä tunnusti minulle: ”Leena, en tosiaan tunne kovin hyvin viinejä, (kuiskaten) osttan joskus jopa supermarketista”. Viinit ostetaankin tiloilta suoraan (ainakin Tourainen alueella). Ravintoloiden seinillä näkee viranomaisohjeen, jossa ilmoitetaan, ettei alaikäisille eikä humalaisille tarjoilla alkoholia. Valvovan poliisin mukaan tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ”mikäli ravintolassa sattuu erinäistä muutakin häiriötä, niin sitten tarkastetaan myös näitä anniskeluasioita”.

ASIAANTUNTIJAT POHTIVAT
ALKOHOLIHAITTOJA

Alkoholin sisällyttäminen osaksi muita huumeita on vahva kannanotto maailman eturivin alkoholijuomien tuottajamaalta.

Nuorempi viininviljelijöiden sukupolvi tunnustaa myös viinin haitat, vanhemmalle polvelle se on vielä vaikeaa. Sorbonnen yliopiston professori Pierre Kopp’n johtama arvovaltainen tutkimusryhmä julkisti lokakuussa 1999 tutkimuksen, jossa ensimmäistä kertaa arvioitiin eri päihteiden osuus veronmaksajille koituvasta rasitteesta. Sen mukaan viinan turmioiden hoitoon joudutaan käyttämään yksistään päihdehuoltovaroista 53 prosenttia. Tupakan osuus oli 41 prosenttia ja laittomien huumausaineiden (heroiini, kokaiini, kannabis) vain 6 prosenttia. Viime kesäkuussa professori Bernard Rques julkaisi tutkimuksen, jossa hän totesi alkoholin olevan hermomyrkkinä heroiinin ja kokaiinin luokkaa. Kansanterveyden asiantuntijat totesivat vastikään, ettei ”vielä ole riittävästi tunnistettu sen paremmin asiantuntijakuin kansalaispiireissäkään alkoholin kansanterveydelle aiheuttamaa rasitusta ja ongelman laajuutta”.

Eri asiantuntijoiden alkoholipoliittiset näkemykset tuntuivat meikäläiseen viisauteen verrattuna monin paikoin aika sairaslähtöisiltä ja yksilökeskeisiltä. Kysyinkin Louis Sevestres -nimisessä alkoholistien hoitolaitoksessa Toursissa keskusteluryhmän asiakkailta, mikä heidän mielestään on yhteiskunnan sosiaalinen vastuu, eikö ole vaikeata olla raitistuva alkoholisti maassa, jossa alkoholi kuuluu itsestään selvänä osana lähes kaikkeen sosiaaliseen seurusteluun. Ensi hämmennyksen jälkeen moni tunnusti, että ”vaikeata on” ja ”ilman lähiyhteisön tukea ja kannustusta ei pystyisi vielääkään pysymään raittiuden kaidalla polulla”. Yhteyttä esimerkiksi hintojen, saatavuuden

tai mainonnan sääteilyyn ei juuri osattu nähdä, vaikka tätä on käytetty yhtenä mainoslain argumenttina. Hoitolaitoksessa ei saanut edes tupakoida muualla kuin siihen erikseen varatussa huoneessa tai ulkona, eli molemmista päihteistä repäistiin irti yhtäkaaa. Tupakasta vierotus nähtiin tärkeänä osana koko hoito-ohjelmaa.

AIDSIN PELKO – VIISAUDEN ALKU?

Ranskan huume politiikka perustuu paitsi kieltoihin ja rangaistuksiin myös hyvin organisoituun haittojen minimointiin. Laki ei erottele kovia ja mietoja huumeita toisistaan. Lain mukaan on mahdollisuus rangaista niin käytöstä (myös kannabiksen) kuin välittämisestäkin. Jul-

kisuudessa paljon suurempi uutinen tuntui olevan nuorten lisääntyvä humalajuominen, ei huumeet teknobileissä tai kannabis koulun jälkeen. En törmännyt huoleen uusista synteettisistä huumeista, vaikka ilmiö on näkyvissä Ranskassakin. Toisaalta paikallistason näkökulmasta marginaali-ilmiöt putoavat helposti pois.

Virallinen rajoittava huume politiikka ei ole estänyt terveysministeriön johtamaa menestyksellistä haittojen minimoimistyötä, joka on asiantuntijoiden mukaan kääntänyt huume-ehtoiset aids- ja hiv-tapaukset viime vuosina selvään laskuun. Haittojen minimointi taas ei ole koko ehkäisystrategia, ainoastaan osa siitä – vielä pahemman vitsauksen torjumiseksi. Aids on edelleen Ranskassa todellinen uhka, sillä

luvut ovat moninkertaiset naapurimaihin verrattuna. Niinpä huumeruiskuja vaihtavista ja kondomeja ja hygieniatuotteita jakavista paikallisista kiertävistä busseista on tullut niin tärkeä haittojen minimoinnin tunnuskuva, että sen paikallinen poliisikin toivottaa tervetulleeksi. Onko aidsin pelko viisauden alku?

LEENA WARSELL

Kirjoittaja on ehkäisevän päihdetyön kehittämispäällikkö Stakesissa. Hän tutustui viime syksynä Ranskan päihdepolitiikkaan erityisesti aluehallinnon näkökulmasta (Etelä-Ranskassa Nimesissä Gardin departementissa, Toursissa Indre-Loiren departementissa) CIF:n vaihto-ohjelmassa.

HELSINKI THIS WEEK

Alun perin Helsingin kaupunkia koskevien tilastojen nikkaroinnista vastaavasta yksiköstä on vuosien saatossa kehittynyt todellinen tutkimuslaitos. Alueellisuudesta ja urbaanin elämän kysymyksistä Helsingin kaupungin tietokeskus on tuottanut jatkuvasti tärkeitä puheenvuoroja. Laman kaupunkia dokumentoi ja tutki kokoelma Lama avaa, lama sulkee (1994). Nyt tuo kir-

ja on saanut rinnalleen niteen, joka puhuu nousukauden Helsingistä.

Kahden kirjan ulkoasun ero on kiinnostava. Ulkomuodollaan Lama avaa, lama sulkee viesti olevansa lähinnä tutkijoille ja virkamiehille suunnattua puhetta. Nousukaudesta kertova kirja sen sijaan koettaa puhutella urbaania asujaa laajemmin. Kirja on identiteettityötä, modernin

helsinkiläisyyden ajankuvaa. Murrenankirjat eivät siis ole ainut tapa puhua, vastata – ja ehkä myös opettaa – siitä, miten tässä maailmassa ollaan.

***

Mistä kirjoitetaan, kun kirjoitetaan kaupungin nousukaudesta ja laman varjosta? Tietenkin työstä, työttömyydestä ja talou-